

Vidkryte osvितnie e-seredovyshe suchasnoho universytetu. S. 44–62. URL: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2019s5> [in Ukrainian]

2. Vorotnykova, I. P. (2019). Umovy formuvannya tsyfrovoy kompetentnosti vchytelia u pislidyplomnii osviti [Conditions for the formation of teachers' digital competence in postgraduate education]. Vidkryte osvितnie e-seredovyshe suchasnoho universytetu. 6. S. 101–118. URL: <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/263> [in Ukrainian]

3. Havrilova, L. H., & Topolnyk, Ya. V. (2017). Tsyfrova kultura, tsyfrova hramotnist, tsyfrova kompetentnist yak suchasni osvितni fenomeny [Digital culture, digital literacy, and digital competence as modern educational phenomena]. Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia. 61(5). S. 1–14. URL: <https://doi.org/10.33407/itl.v6i1i5.1744> [in Ukrainian]

4. Hensepuk, H. R. (2021). Mizhnarodni ramky tsyfrovoy kompetentnosti maibutnikh uchyteliv [International frameworks of digital competence for future teachers]. Pedagogichni nauky. 94. S. 31–36. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-94-4> [in Ukrainian]

5. Hensepuk, H. R. (2019). Tsyfrova kompetentnist yak odna iz profesiino znachushchyykh kompetentnostei maibutnikh uchyteliv [Digital competence as one of the professionally significant competencies of future teachers]. Vidkryte osvितnie e-seredovyshe suchasnoho universytetu. 6. S. 8–16. URL: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2019.6.816> [in Ukrainian]

6. Hryhorevska, O. V. (2025). Rozvytok tsyfrovoy kompetentnosti maibutnikh informatsiinykh fakhivtsiv [Development of digital competence of future information specialists]. Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk. 16. S. 176–190. URL: <http://librinfosciences.knumk.edu.ua/article/view/348142> [in Ukrainian]

7. Foster, N., & Piacentini, M. (Eds.). (2023). Innovating assessments to measure and support complex skills. OECD Publishing. URL: <https://doi.org/10.1787/e5f3e341-en> [in English]

8. González-Mujico, F. de L., Domínguez-Romero, E., & Delgado-Algarra, E. J. (2024). Measuring student and educator digital competence beyond self-assessment: Developing and validating two rubric-based frameworks. Education and Information Technologies. 29. Pp. 13299–13324. URL: <https://doi.org/10.1007/s10639-023-12363-7> [in English]

9. Kart, M., & Şimşek, H. (2024). Defining competencies in curriculum and instruction and developing a new competency model. Humanities and Social Sciences Communications. 11. Article 1496. URL: <https://doi.org/10.1057/s41599-024-03917-2> [in English]

10. López-Núñez, J.-A., Alonso-García, S., Berral-Ortiz, B., & Victoria-Maldonado, J.-J. (2024). A systematic review of digital competence evaluation in higher education. Education Sciences. 14(11). 1181 p. URL: <https://doi.org/10.3390/educsci14111181> [in English]

11. Piróg, D., Kilar, W., & Rettinger, R. (2021). Self-assessment of competences and their impact on the perceived chances for a successful university-to-work transition: The example of tourism degree students in Poland. Tertiary Education and Management. 27. Pp. 367–384. URL: <https://doi.org/10.1007/s11233-021-09081-5> [in English]

12. Zainuddin, Z., Churiyah, M., Rahayu, W. P., Pratikto, H., & Halili, S. H. (2026). E-portfolios as authentic assessment in pre-service teacher education: Enhancing reflection, professional identity, and digital preparedness. Education and Information Technologies. Advance online publication. URL: <https://doi.org/10.1007/s10639-025-13869-y> [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПЕТРЕНКО Сергій – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій та моделювання Рівненського державного гуманітарного університету.

Наукові інтереси: програмування, мови програмування, організація дистанційного навчання, Generative AI.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PETRENKO Serhii – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Information Technology and Modeling Department, Rivne State University for the Humanities.

Scientific interests: programming, programming languages, distance learning, Generative AI.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2026 р.

Стаття прийнята до друку 29.03.2026 р.

УДК: 378.016:7(091)"1991/2025"

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-223-726-732

ISSN 2415–7988 (Print) ISSN 2521–1919 (Online)

ГУДОВСЕК Оксана –

кандидат педагогічних наук, доцент,

декан педагогічного факультету

Рівненського державного гуманітарного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0933-7684>

e-mail: oksana.hudovsek@rshu.edu.ua

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ У ЗВО (1991–2025 РР.)

У статті представлено результати аналізу основних етапів розвитку педагогічної підготовки майбутніх фахівців мистецької галузі. Встановлено необхідність використання історико-педагогічної дихотомії як методу дослідження, що дозволило обґрунтувати співвідношення загальнопедагогічної підготовки здобувача вищої освіти та педагогічної підготовки у мистецькій галузі. Сформульовано висновок, що розробка періодизації проблеми педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю передбачає урахування означеної дихотомії, з одного боку, та визначення провідних тенденцій на кожному з етапів упродовж історично невеликого періоду – кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Констатовано, що педагогічна підготовка фахівців мистецького профілю у 1991–2026 рр. відобразила загальні освітні тенденції в системі вищої освіти України у вигляді переходу від пострадянської знанцевої моделі до компетентнісної, яка сформувалася на основі поєднання ефективного вітчизняного й визнаного європейського світового досвіду педагогічної підготовки фахівців. Обґрунтовано три основні періоди розвитку педагогічної підготовки майбутніх фахівців мистецького профілю упродовж 1991–2026 рр.: 1) етнопедагогічний (1991–2002), у межах якого відзначено тенденції: до акумуляції наявного вітчизняного народно-педагогічного та етнопедагогічного досвіду (теоретичного й емпіричного) з метою його включення до змісту педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю; до науково-теоретичного опрацювання історичного досвіду народного мистецтва українців з виокремленням його педагогічної складової; до українізації змісту педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю; 2) стандартизації (2002–2017), що репрезентує такі основні тенденції: інтегративну, оскільки вітчизняна система

освіти за різними напрямками підготовки фахівців стала орієнтуватися на європейські освітні моделі; до стандартизації освітніх процедур; до зростання автономії закладу вищої освіти у виборі змісту та форм професійної підготовки фахівців мистецького профілю; 3) інноваційних практик (2017–2026), представлений кількома основними тенденціями: до цифровізації педагогічної підготовки в системі мистецької освіти; до інтеграції мистецтва в соціально-педагогічні практики – арттерапії, соціально-педагогічної та педагогічної реабілітації тощо; до інтернаціоналізації педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю.

Ключові слова: педагогічна підготовка, мистецтво, мистецький профіль, етнопедагогіка, мистецька педагогіка, стандартизація, інновація, інтерналізація.

HUDOVSEK Oksana –

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor,
Dean of the Faculty of Pedagogy
Rivne State University of Humanities
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0933-7684>
e-mail: oksana.hudovsek@rshu.edu.ua

STAGES IN THE DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL TRAINING OF ART SPECIALISTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE (1991–2025)

The article presents the results of an analysis of the principal stages in the development of pedagogical training for future specialists in the field of arts. The necessity of employing a historical-pedagogical dichotomy as a research method has been substantiated, which made it possible to determine the correlation between the general pedagogical training of higher education students and pedagogical training within the artistic domain. It has been concluded that the development of a periodization of the problem of pedagogical training for arts specialists requires consideration of this dichotomy, on the one hand, and identification of the leading tendencies characteristic of each stage within the historically relatively short period spanning the late twentieth and early twenty-first centuries, on the other.

It has been established that the pedagogical training of arts specialists during 1991–2026 reflected the general educational tendencies within the system of higher education in Ukraine through the transition from the post-Soviet knowledge-based model to a competency-based paradigm formed through the combination of effective national traditions and internationally recognized European and global experience in professional pedagogical training.

As a result of the study, three major periods in the development of pedagogical training for future arts specialists during 1991–2026 have been identified and substantiated: the ethnopedagogical stage (1991–2002), characterized by the following tendencies: accumulation of existing national folk-pedagogical and ethnopedagogical experience (both theoretical and empirical) with the purpose of incorporating it into the content of pedagogical training for arts specialists; scientific and theoretical interpretation of the historical experience of Ukrainian folk art with emphasis on its pedagogical component; and the Ukrainization of the content of pedagogical training for future arts professionals; the stage of standardization (2002–2017), representing such major tendencies as the integrative tendency, since the national educational system in various fields of professional training became increasingly oriented toward European educational models; the tendency toward standardization of educational procedures; and the tendency toward increasing autonomy of higher education institutions in selecting the content and forms of professional training for arts specialists; the stage of innovative practices (2017–2026), characterized by several dominant tendencies: digitalization of pedagogical training within the system of arts education; integration of art into socio-pedagogical practices, including art therapy, socio-pedagogical rehabilitation, and educational rehabilitation; and internationalization of pedagogical training for arts specialists.

Keywords: pedagogical training, art, arts specialization, ethnopedagogy, arts pedagogy, standardization, innovation, internationalization.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Проблема періодизації будь-яких педагогічних чи освітніх процесів тісно пов'язана з історичним тлом, на фоні якого відбуваються зміни в концепціях, змісті, методах і формах педагогічної діяльності, які, в свою чергу, спонукають до виділення окремих етапів розвитку педагогічних явищ чи процесів. При тому науковці, передовсім, виходять з соціально-політичних, соціокультурних чи суто освітніх детермінант, що визначають особливості того чи іншого етапу \ періоду в розвитку педагогічної думки, педагогічної діяльності, освітніх реформ та ін. Натомість питання періодизації педагогічної підготовки фахівців, що прямо не пов'язані з педагогічною діяльністю, ускладнюється необхідністю встановлення певних історико-педагогічних дихотомій, наприклад, між загальнопедагогічною підготовкою здобувача вищої освіти та педагогічною підготовкою у мистецькій галузі. Загалом дихотомія в межах досліджуваної нами проблеми тяжіє, з одного боку, до історико-педагогічних процесів кінця ХХ – 20-х рр. ХХІ століття, з іншого – до трансформації змісту та форм професійної підготовки фахівців мистецького профілю упродовж зазначеного періоду. Специфіка розробки періодизації проблеми педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю полягає, на

нашу думку, в тому, що вона має враховувати означену дихотомію, а також відображати зміну тенденцій в означеній підготовці упродовж історично невеликого періоду – менш як півстоліття. Однак, зважаючи на швидкоплинність освітніх процесів кінця ХХ – 20-х рр. ХХІ століття, така періодизація, на нашу думку, є можливою й необхідною – передовсім, для формулювання прогностичних тенденцій в реалізації мистецьких освітніх програм у закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасній історії педагогіки розвинулися кілька основних підходів до періодизації, представлених у наукових дослідженнях Н. Гупана [1], О. Петренко [15], І. Стражнікової [23], О. Сухомлинської [24], Є. Хрикова [28] та ін. Основи професійної та педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю представлено в науковому доробку Т. Бондар та ін. [26], О. Бузової та ін. [25], К. Завалко [7], Л. Масол [9], О. Олексюк [11], О. Рудницької [21], Г. Падалки [14] та ін.

Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, що є дотичними до досліджуваної нами проблеми, вважаємо, що питання періодизації педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю упродовж останніх кількох десятиліть періоду неза-

лежності України залишилися поза увагою вітчизняних науковців.

Мета статі – обґрунтувати основні етапи процесу педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю в Україні у 1991–2026 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна підготовка фахівців мистецького профілю в сучасних умовах реформування вищої школи відбувається, як свідчить системне дослідження колективу авторів за ред. Т. Бондар (2023) [26], на засадах трансдисциплінарного підходу, який передбачає інтеграцію мистецтва з іншими галузями знань на напрямом підготовки фахівців. Педагогічний компонент змісту професійної підготовки названих фахівців упродовж досліджуваного нами періоду постійно трансформовувався під впливом зовнішніх (соціокультурні та соціально-політичні зміни в українському соціумі, вимоги й запити ринку праці) та внутрішніх (реформування системи вищої освіти, побудова численних трансдисциплінарних освітніх програм, накопичення інформаційно-технологічних ресурсів ЗВО) чинників. Як свідчить дослідженн С. Горбенка (2023), «до пріоритетних та інноваційних напрямів підготовки педагога мистецького напрямку ми відносимо гуманізацію освіти, особистісно орієнтований підхід до викладання фахових дисциплін у ЗВО, оскільки він вимагає зміни педагогічної парадигми: від навчання як нормативно побудованого процесу до вчення як індивідуальної діяльності того, хто навчається, його корекції та педагогічної підтримки. Саме уміння гуманізувати освітній процес в ході практичної діяльності допомагає майбутнім фахівцям стати особистостями» [3, с. 106–107].

Педагогічна підготовка фахівців мистецького профілю здійснюється нині в умовах об'єктивних викликів для системи вищої освіти, спричинених умовами воєнного стану, які впливають на розбудову адаптивної, гнучкої, інтегративної моделі підготовки фахівців, яка би забезпечувала належний рівень якості їхньої підготовки, поєднуючи мистецьку практику й педагогічну теорію задля формування відповідної сукупності професійних компетенцій – загальних і спеціальних. Сучасна модель педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю вдосконалювалася упродовж усього періоду незалежності української держави, з використанням накопиченого упродовж століть досвіду мистецької освіти та розвитку мистецької педагогіки.

На підставі аналізу численних наукових джерел констатуємо, що розвиток педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю у 1991–2026 рр. відобразив загальні освітні тенденції в системі вищої освіти України у вигляді переходу від постсовєтської моделі педагогічної підготовки фахівців до компетентнісної моделі, яка сформувалася на основі поєднання ефективного вітчизняного й визнаного європейського \ світового досвіду педагогічної підготовки фахівців у системі вищої освіти.

Виходячи з теоретичних засад періодизації педагогічних та освітніх процесів, ми обрали змістово-функціональний критерій для періодизації педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю у 1991–2026 рр. і в зв'язку з цим виокремили три основні етапи зазначеного процесу.

1. Етнопедагогічний (1991–2002). Цей етап охоплює час між прийняттям двох основоположних

документів про освіту, які певним чином регулювали й педагогічну підготовку фахівців різноманітних профілів та напрямів, передовсім, Закону України «Про освіту» (1991) [19], де було закріплено основні вимоги до підготовки фахівців у ступеневій системі освіти, та Закону України «Про вищу освіту» (2002) [18]. Крім того, у цей період формувалися й нормативно оформлювалися «Основи законодавства України про культуру» (1992) [13], що певним чином вплинуло на трансформацію системи підготовки фахівців мистецького профілю й закріпило перелік провідних освітніх інституцій, де здійснювалася професійна підготовка фахівців мистецького профілю: «В Україні з метою реалізації права громадян на спеціальну освіту в галузі культури створюються державні, приватні, кооперативні навчальні заклади (академії, університети, консерваторії, інститути, коледжі, технікуми, училища, спеціалізовані мистецькі школи, гімназії, ліцеї, школи естетичного виховання дітей: музичні, художні, хореографічні, хорові та інші), інститути та факультети підвищення кваліфікації» [13]. У названому документі було закріплено також пріоритетний напрям розвитку культури як розвиток культури української нації та культур національних меншин, а також «визнання культури к одного із головних чинників самобутності української нації та національних меншин, які проживають на території України» [13].

Провідними тенденціями етнопедагогічного етапу педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю вважаємо:

1) тенденцію до *аккумуляції наявного вітчизняного народно-педагогічного та етнопедагогічного досвіду* (теоретичного й емпіричного) з метою його включення до змісту педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю;

2) тенденцію до *науково-теоретичного опрацювання історичного досвіду* народного мистецтва українців з виокремленням його педагогічної складової. На нашу думку, на цьому етапі відбулося інституційне становлення мистецької освіти в Україні, яке, з одного боку, передбачало реформування мистецьких закладів вищої освіти, з іншого – трансформацію змісту професійної підготовки фахівців мистецького профілю в непрофільних закладах вищої освіти;

3) тенденцію до *українізації змісту педагогічної підготовки* фахівців мистецького профілю, оскільки етнопедагогіка як навчальна дисципліна (разом з українознавством, історією української культури, культурологією) упродовж першого етапу досліджуваного нами процесу стала важливим компонентом змісту педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю. Етнопедагогічний вплив на зміст та форми педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю у ЗВО проявився й продовжує проявлятися у вигляді кількох основних *показників*, а саме:

- розвиток національної свідомості фахівців мистецького профілю, покладений на народно-педагогічні традиції та етнопедагогічний компонент змісту підготовки (вивчення народно-педагогічних традицій, основ народного декоративно-вжиткового мистецтва, етнодизайну);

- розвиток музичної етнопедагогіки, яка поєднала народні музичні традиції, музичний фольклор та

теорію й практику виховання у професійній діяльності фахівців мистецького профілю;

- розробка та реалізація концепцій і моделей етнодизайну як складової змісту педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю через засвоєння основ формотворення та декору на етнопедагогічних засадах;

- закріплення трансдисциплінарності як характеристики професійної підготовки фахівців мистецького профілю, де поєдналися педагогіка, мистецтвознавство та етнокультура українців.

Основними функціями етнопедагогіки в педагогічній підготовці фахівців мистецького профілю є етносоціалізація (засвоєння здобувачами теорії і практики формування суспільної моралі через традиції, фольклор, народне мистецтво), формування естетичного смаку та краси, усвідомлення належності до української національної ідентичності.

2. Етап стандартизації (2002–2017). Хронологічні межі цього етапу визначені від Закону України «Про вищу освіту» (2002) [15] та Концепція сучасної мистецької школи (2017), в якій закріплено необхідність внесення змін до професійної підготовки фахівців мистецького профілю у зв'язку з об'єктивними соціокультурними обставинами: «Педагогічний працівник сучасної мистецької школи – високпрофесійний, креативний педагог, який має відповідну освіту, застосовує неформальні підходи до своєї роботи, спрямовує свою педагогічну діяльність на задоволення мистецько-освітніх потреб здобувача початкової мистецької освіти, виявлення та розвитку його творчих здібностей, виховання в ньому любові до мистецтва, набуття ним мистецько-освітніх компетенцій та досягнення результатів навчання шляхом індивідуального підходу до організації навчальних занять та застосування прогресивних методик викладання» [8].

На цьому етапі основними тенденціями розвитку професійної підготовки фахівців мистецького профілю стали: 1) *інтегративна*, оскільки вітчизняна система освіти за різними напрямками підготовки фахівців стала орієнтуватися на європейські освітні моделі включно з їх атрибутивними індикаторами (система кредитів ЄКТС, стандартизація освітніх програм з педагогічною складовою підготовки фахівців, визначення ліцензійних та акредитаційних процедур для програм підготовки фахівців мистецького профілю та ін.); 2) тенденція до *стандартизації* освітніх процедур, за якою педагогічна підготовка фахівців стала визначатися метою та предметним полем освітньої програми; 3) тенденція до *зростання автономії* закладу вищої освіти у виборі змісту та форм професійної підготовки фахівців мистецького профілю, в тому числі й педагогічної складової цієї підготовки; 4) тенденція до інклюзії в освітніх програмах підготовки фахівців мистецького профілю.

Значущим нормативним документом цього етапу став Закон України «Про вищу освіту» (2014), у якому було закріплено предметну область кожного напрямку підготовки фахівців, а також вимоги до результатів навчання: «результати навчання - знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої

програми (програмні результати навчання) або окремих освітніх компонентів» [17].

Етап стандартизації відзначений появою кількох значущих навчально-методичних видань з етнопедагогіки, де присутній значущий мистецький компонент змісту: «Етнопедагогіка» (авторського колективу під керівництвом В. Євтуха, 2003) [6], такий само посібник авторства О. Березюк (2015) [1], «Українська етнопедагогіка» В. Мосіяшенка (2005) [10] та ін. Крім того, на цьому етапі з'явилися фундаментальні наукові праці в галузі теорії і практики народної педагогіки для майбутніх фахівців мистецького напрямку, як, наприклад, монографія В. Доронюка та М. Вовк «Українська музична етнопедагогіка» (2009), де представлено історичний розвиток музичної етнопедагогіки українців від часів Київської Русі до сьогодення, обґрунтовано специфіку етнопедагогіки духовної музики, музичного фольклору, проаналізовано становлення музичної етнопедагогіки в творчості композиторів України, визначено місце і роль української етнопедагогіки в інструментальній музиці [5].

Другим складником наукових та методичних розробок у сфері педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю стали численні підручники й посібники з мистецької педагогіки й педагогіки мистецтва, як-от: «Музична педагогіка» О. Олексюка (2013) [12], «Українська музична педагогіка» В. Шульгіної (2016) [29], «Педагогіка мистецтва» Т. Турчина (2012) [27], «Педагогіка мистецтва» Г. Падалки (2008) [14] та інші.

3. Етап інноваційних практик (2017–2026). Межі цього етапу визначаються Концепцією сучасної мистецької освіти (2017), яку ми схарактеризували вище, та сучасними умовами й викликами до педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю, детермінованими необхідністю адаптації мистецької освіти до умов воєнного стану.

Важливим документом цього етапу стало «Положення про мистецьку школу» (2018), у змісті якого відображено зв'язок між професійною діяльністю та вимогами професійного стандарту до педагогічних працівників, які складають кадровий потенціал цієї мистецької освітньої інституції [16].

Під впливом інтеграційних тенденцій на етапі інноваційних практик з'явилася низка наукових та науково-методичних праць міждисциплінарного змісту, як, наприклад, «Професійна підготовка фахівців мистецько-педагогічного профілю: теорія і практика» (2022) [20], «Музична педагогіка і психологія вищої школи» Т. Смирнвої (2021) [22], «Музична педагогіка» Л. Восвідко (2022) [2] та ін.

Провідними тенденціями третього етапу педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю стали:

1. Тенденція до *цифровізації* педагогічної підготовки в системі мистецької освіти, яка виражається в інтеграції сучасних інформаційних \ цифрових технологій у творчу та педагогічну діяльність у закладі вищої освіти. Результатом таких інформаційно-технологічних процесів стала розробка й використання спеціального програмного забезпечення для створення й вивчення творів мистецтва та їх педагогічного супроводу, а також упровадження інноваційних методик навчання в частині педагогічної підготовки названих фахівців. Крім того, розвиток цифровізації в системі мистецької освіти

супроводжувався запровадженням дистанційної та змішаної форм освітнього процесу у ЗВО, що вплинуло на зміст освітнього процесу та його навчально-методичне забезпечення).

2. Тенденція до *інтеграції* мистецтва в соціально-педагогічні практики – арттерапії, соціально-педагогічної та педагогічної реабілітації тощо; ця тенденція розвинулася внаслідок кризових явищ і процесів у мистецькому середовищі та поза ним, викликаних повномасштабною російською агресією проти України (2022); у зв'язку з цим у змісті освітніх програм стали запроваджуватися обов'язкові та вибіркові освітні компоненти, необхідні для реалізації соціально-психологічного та соціально-педагогічного впливу на процеси адаптації, реінтеграції, реабілітації всіх суб'єктів воєнного стану; означена тенденція свідчить про наростання міждисциплінарності в змісті та формах педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю у ЗВО.

3. Тенденція до *інтернаціоналізації* педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю, яка проявляється в розширенні міжнародної співпраці закладів вищої освіти у процесі неформального \ інформальної мистецької освіти, програм академічної мобільності здобувачів та науково-педагогічних працівників. Інтернаціоналізація мистецьких освітніх програм реалізується шляхом інтеграції міжнародних чи зарубіжних моделей мистецької освіти в зміст вітчизняних освітніх програм та соціокультурний простір України. Інтернаціоналізацію забезпечують механізми, притаманні сучасному європейському освітньому простору: 1) академічна мобільність здобувачів і науково-педагогічних працівників, щоправда ускладнена умовами пандемії та подальшого військового стану; 2) реалізація спільних мистецьких проєктів за участі українських митців, студентів, викладачів; 3) включення до змісту освітніх програм сучасних форм і методів навчання, які реалізуються в зарубіжних закладах вищої освіти для педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю (кейс-навчання, цифрові технології тощо); 4) забезпечення іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців мистецького профілю, яка полегшує інтернаціоналізацію.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, у процесі аналізу основних етапів розвитку педагогічної підготовки майбутніх фахівців мистецької галузі було встановлено необхідність використання історико-педагогічної дихотомії як методу дослідження, що дозволив обґрунтувати співвідношення загальнопедагогічної підготовки здобувача вищої освіти та педагогічної підготовки у мистецькій галузі. Сформульовано висновок, що розробка періодизації проблеми педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю полягає в необхідності урахування означеної дихотомії, з одного боку, та зміни тенденцій в цьому педагогічному процесі упродовж історично невеликого періоду – кінця ХХ – початку ХХІ століття.

На підставі аналізу численних наукових джерел констатовано, що педагогічна підготовка фахівців мистецького профілю у 1991–2026 рр. відобразила загальні освітні тенденції в системі вищої освіти України у вигляді переходу від пострадянської знанневої моделі до компетентнісної, яка сформувалася на основі поєднання ефективного вітчизняного

й визнаного європейського \ світового досвіду педагогічної підготовки фахівців.

В результаті проведеного дослідження обґрунтовано три основні періоди розвитку педагогічної підготовки майбутніх фахівців мистецького профілю упродовж 1991–2026 рр.: 1) етнопедагогічний (1991–2002), у межах якого відзначено тенденції: до акумуляції наявного вітчизняного народно-педагогічного та етнопедагогічного досвіду (теоретичного й емпіричного) з метою його включення до змісту педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю; до науково-теоретичного опрацювання історичного досвіду народного мистецтва українців з виокремленням його педагогічної складової; до українізації змісту педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю; 2) стандартизацій (2002–2017), що репрезентує такі основні тенденції: інтегративну, оскільки вітчизняна система освіти за різними напрямками підготовки фахівців стала орієнтуватися на європейські освітні моделі; до стандартизації освітніх процедур; до зростання автономії закладу вищої освіти у виборі змісту та форм професійної підготовки фахівців мистецького профілю; 3) інноваційних практик (2017–2026), представлений кількома основними тенденціями: до цифровізації педагогічної підготовки в системі мистецької освіти; до інтеграції мистецтва в соціально-педагогічні практики – арттерапії, соціально-педагогічної та педагогічної реабілітації тощо; до інтернаціоналізації педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю.

Перспектива подальших досліджень вбачається нами в обґрунтуванні специфіки процесу реалізації освітніх програм в контексті педагогічної підготовки фахівців мистецького профілю у 1991–2026 рр.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

- Березюк О. С. Етнопедагогіка: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 172 с.
- Воевідко Л. Музична педагогіка : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2022. 240 с.
- Горбенко С. Підготовка фахівців мистецького профілю в контексті сучасних підходів до викладання навчальних дисциплін. *Трансдисциплінарний вимір підготовки фахівців мистецького профілю*. Київ : Світ знань, 2023. С. 106–107.
- Гупан Н. П. Проблеми хронології в сучасних історико-педагогічних дослідженнях. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 1. С. 116–121.
- Доронюк В. Д., Вовк М. В. Українська музична етнопедагогіка. Івано-Франківськ: [б.в.], 2009. 535 с.
- Свтух В. Б., Марушкевич А. А., Дем'яненко Н. М., Чепак В. В. Етнопедагогіка: навчальний посібник. Київ: КНУ, 2003. 149 с.
- Завалко К. В. Педагогічна інноватика в теорії та практиці музичної освіти: монографія. Черкаси : Черкаський ЦНП, 2013. 520 с.
- Концепція сучасної мистецької школи. Наказ Міністерства культури України. від 20.12.2017 № 1433. URL: <https://arts.gov.ua/wp-content/uploads/2021/09/konceptziya-suchasnoyo-mysteczkoyi-osvity.pdf>
- Масол Л. М. Загальна мистецька освіта : теорія і практика. К. : Промінь, 2006. 432 с.
- Мосіяшенко В. Українська етнопедагогіка : навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. 174 с.
- Олексюк О. М. Феномен наукової школи у вищій мистецькій освіті. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2015. Вип. 1–2. С. 38–41.

12. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навчальний посібник. Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка, 2013. 248 с.

13. Основи законодавства України про культуру: Закон України від 14.02.1992 № 2117-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-12#Text>

14. Падалка Г. Педагогіка мистецтва: Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ: Освіта України, 2008. 274 с.

15. Петренко О. Проблема періодизації розвитку гендерних підходів до вітчизняної освіти й виховання у радянський період. *Історико-педагогічний альманах*. 2011. Вип. 1. С. 16–20. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/istoruk_ped_almanax/2011/2011_1_4.pdf

16. Положення про мистецьку школу. Наказ Міністерства культури України від 09.08.2018. № 686. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1004-18#Text>

17. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2984-14#Text>

18. Про вищу освіту: Закон України від 17.01.2002 № 2984-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2984-14#Text>

19. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text>

20. Професійна підготовка фахівців мистецько-педагогічного профілю: теорія і практика: колективна монографія / за заг. ред. О. Білої. Ізмаїл: ІДГУ, 2022. 225 с.

21. Рудницька О. П. Мистецька освіта в Україні: теорія і практика. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. 255 с.

22. Смирнова Т. А. Музична педагогіка і психологія вищої школи: навчальний посібник. Харків: Лідер, 2021. 180 с.

23. Стражнікова І. В. Періодизація процесу розвитку історіографії вітчизняної педагогічної науки у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття у Західному регіоні України. URL: <https://surl.lt/shivum>

24. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Київ: А. П. Н., 2003. 68 с.

25. Теоретико-методологічні аспекти фахової підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін: здобутки, проблеми та перспективи: колективна монографія / О. Д. Бузова та ін.; за ред. А. І. Омельченко. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2025. 174 с.

26. Трансдисциплінарний вимір підготовки фахівців мистецького профілю: колективна монографія. Ч. 1 / за ред. А. Козир. Київ: Світ знань, 2023. 364 с.

27. Турчин Т. М. Педагогіка мистецтва. Чернівці: Лозовий В. М., 2015. 272 с.

28. Хриков С. М. Аналіз стану періодизації історико-педагогічних явищ. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2016. № 6 (303). С. 182–196

29. Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка: підручник. Київ: НАКККіМ, 2016. 264 с.

REFERENCES

1. Bereziuk, O. S. (2015). *Etnopedahohika [Ethnopedagogy]: navchalno-metodychnyi posibnyk*. Zhytomyr: Vydvo ZhDU im. I. Franka. 172 s. [in Ukrainian]

2. Voievidko, L. (2022). *Muzychna pedahohika [Music pedagogy]: navchalnyi posibnyk*. Kamianets-Podilskyi: TOV "Drukarnia "Ruta". 240 s. [in Ukrainian]

3. Horbenko, S. (2023). *Pidhotovka fakhivtsiv mystetsko-ho profiliu v konteksti suchasnykh pidkhodiv do vykladannia navchalnykh dystsyplin [Training of specialists in the artistic field in the context of modern approaches to teaching academic disciplines]*. In *Transdystsylinarnyi vymir pidhotovky fakhivtsiv mystetskoho profiliu* (pp. 106–107). Kyiv: Svit znan. [in Ukrainian]

4. Hupan, N. P. (2016). *Problemy khronohii v suchasnykh istoryko-pedahohichnykh doslidzhenniakh [Problems of chronology in modern historical and pedagogical research]*. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*. №1. S. 116–121. [in Ukrainian]

5. Doroniuk, V. D., & Vovk, M. V. (2009). *Ukrainska muzychna etnopedahohika [Ukrainian musical ethnopedagogy]*. Ivano-Frankivsk: [b.v.]. 535 s. [in Ukrainian]

6. Yevtukh, V. B., Marushkevych, A. A., Demianenko, N. M., & Chepak, V. V. (2003). *Etnopedahohika [Ethnopedagogy]: navch. posibnyk*. Kyiv: KNU. 149 s. [in Ukrainian]

7. Zavalko, K. V. (2013). *Pedahohichna innovatyka v teorii ta praktytsi muzychnoi osvity [Pedagogical innovation in the theory and practice of music education]: monohrafiia*. Cherkasy: Cherkaskyi TsNP. 520 s. [in Ukrainian]

8. *Koncepcija suchasnoi mystec'koï shkoly [Concept of the modern art school]: Nakaz Ministerstva kultury Ukrainy vid 20.12.2017 № 1433*. URL: <https://arts.gov.ua/wp-content/uploads/2021/09/koncepcziya-suchasnoyi-mysteczko-yi-osvity.pdf> [in Ukrainian]

9. Masol, L. M. (2006). *Zahalna mystetska osvita: teoriia i praktyka [General art education: theory and practice]*. Kyiv: Promin. 432 s. [in Ukrainian]

10. Mosiashenko, V. (2005). *Ukrainska etnopedahohika [Ukrainian ethnopedagogy]: navchalnyi posibnyk*. Sumy: VTD "Univertsyetska knyha". 174 s. [in Ukrainian]

11. Oleksiuk, O. M. (2015). *Fenomen naukovoi shkoly u vyshchii mystetskii osviti [The phenomenon of a scientific school in higher art education]*. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka*. №1–2. S. 38–41. [in Ukrainian]

12. Oleksiuk, O. M. (2013). *Muzychna pedahohika [Music pedagogy]: navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Kyivskyi universytet im. B. Hrinchenka. 248 s. [in Ukrainian]

13. *Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro kulturu [Fundamentals of Ukrainian legislation on culture]: Zakon Ukrainy vid 14.02.1992 № 2117-XII*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-12#Text> [in Ukrainian]

14. Padalka, H. (2008). *Pedahohika mystetstva: teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin [Art pedagogy: theory and methods of teaching art disciplines]*. Kyiv: Osvita Ukrainy. 274 s. [in Ukrainian]

15. Petrenko, O. (2011). *Problema periodyzatsii rozvytku hendernykh pidkhodiv do vitchyznanoi osvity u vykhovannia u radianskyi period [The problem of periodization of the development of gender approaches to national education and upbringing in the Soviet period]*. *Istoryko-pedahohichnyi almanakh*. №1. S. 16–20. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/istoruk_ped_almanax/2011/2011_1_4.pdf [in Ukrainian]

16. *Polozhennia pro mystetsku shkolu [Regulation on the art school]: Nakaz Ministerstva kultury Ukrainy vid 09.08.2018 № 686*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1004-18#Text>. [in Ukrainian]

17. *Pro vyshchu osvitu [On Higher Education]: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian]

18. *Pro vyshchu osvitu [On Higher Education]: Zakon Ukrainy vid 17.01.2002 № 2984-III*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2984-14#Text> [in Ukrainian]

19. *Pro osvitu [On Education]: Zakon Ukrainy vid 23.05.1991 № 1060-XII*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text> [in Ukrainian]

20. *Profesiina pidhotovka fakhivtsiv mystetsko-pedahohichnoho profiliu: teoriia i praktyka (2022)*. [Professional training of specialists in the art-pedagogical profile: theory and practice]: *kolektyvna monohrafiia / za zah. red. O. O. Biloi*. Izmail: IDHU. 225 s. [in Ukrainian]

21. Rudnytska, O. P. (2010). *Mystetska osvita v Ukraini: teoriia i praktyka [Art education in Ukraine: theory and practice]*. Sumy: SumDPU im. A. S. Makarenka. 255 s. [in Ukrainian]

22. Smyrnova, T. A. (2021). *Muzychna pedahohika i psykholohiia vyshchoi shkoly [Music pedagogy and psychology of higher education]: navchalnyi posibnyk*. Kharkiv: Lider. 180 s. [in Ukrainian]

23. *Strazhnikova, I. V. (n. d.). Periodyzatsiia protsesu rozvytku istoriografii vitchyznanoi pedahohichnoi nauky u druhii polovyni XX – na pochatku XXI stolittia u Zakhidnomu rehioni Ukrainy [Periodization of the development of historiography of national pedagogical science in the second half*

of the 20th – early 21st century in the Western region of Ukraine]. URL: <https://surl.lt/shivum>. [in Ukrainian]

24. Sukhomlynska, O. V. (2003). Istoryko-pedahohichnyi protses: novi pidkhody do zahalnykh problem [Historical and pedagogical process: new approaches to general problems]. Kyiv: A.P.N. 68 s. [in Ukrainian]

25. Teoretyko-metodolohichni aspekty fakhovoi pidhotovky maibutnykh uchyteliv mystetskykh dystsyplin: zdobutky, problemy ta perspektyvy [Theoretical and methodological aspects of professional training of future teachers of art disciplines: achievements, problems and prospects]: kolektyvna monohrafiia / O. D. Buzova ta in. ; za red. A. I. Omelchenko. Lviv–Torun: Liha-Pres, 2025. 174 s. [in Ukrainian]

26. Transdystyplinarnyi vymir pidhotovky fakhivtsiv mystetskoho profilu [Transdisciplinary dimension of training specialists in the art profile] (2023). kolektyvna monohrafiia. Ch. 1 / za red. A. Kozyr. Kyiv: Svit znan. 364 s. [in Ukrainian]

27. Turchyn, T. M. (2015). Pedahohika mystetstva [Art pedagogy]. Chernihiv: Lozovyi V. M. 272 s. [in Ukrainian]

28. Khrykov, Ye. M. (2016). Analiz stanu periodyzatsii istoryko-pedahohichnykh yavlyshch [Analysis of the state of periodization of historical and pedagogical phenomena]. Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. 6 (303). S. 182–196. [in Ukrainian]

29. Shulhina, V. D. (2016). Ukrainska muzychna pedahohika [Ukrainian music pedagogy]: pidruchnyk. Kyiv: NAKKKiM. 264 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГУДОВСЕК Оксана – кандидат педагогічних наук, доцент, декан педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Наукові інтереси: освіта, вища освіта, підготовка майбутнього педагога ЗВО, мистецька освіта, історія педагогіки.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

HUDOVSEK Oksana – Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, Dean of the Faculty of Pedagogy Rivne State University of Humanities.

Scientific interests: education, higher education, training of future university educators, arts education, history of pedagogy.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2026 р.

Стаття прийнята до друку 29.03.2026 р.

УДК 378.016:376-056.26/.36]:004.9:341.217(4)

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-223-732-738

ISSN 2415–7988 (Print) ISSN 2521–1919 (Online)

ЛЯШЕНКО Ростислав –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітніх наук Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3554-8861>
e-mail: r.ljashenko@gmail.com

БАБЕНКО Тетяна –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітніх наук Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5085-2779>
e-mail: babenkot80@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ МАЙБУТНІМИ ПЕДАГОГАМИ ІНКЛЮЗИВНОГО ЦИФРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

В статті на основі аналізу наукових теоретико-практичних джерел та власного практичного досвіду проаналізувати та обґрунтувати методологічні особливості організації майбутніми педагогами інклюзивного цифрового освітнього середовища в умовах євроінтеграційних процесів.

У контексті європейських цінностей інклюзивна освіта вимагає значної переорієнтації свідомості суспільства і, насамперед, педагогічних працівників, а також здійснення педагогами своєї професійної діяльності з урахуванням принципів толерантності, поваги до індивідуальних особливостей дітей, неупередженості та недопущення дискримінації.

В основі запропонованої методології підготовки майбутніх педагогів лежить концепція цифрової інклюзії, що реалізується через впровадження різних шляхів опрацювання освітнього контенту з урахуванням студентоцентрованого, інклюзивного, технологічного та інших підходів актуальних в межах норм та практик ЄС в сфері інклюзії та цифровізації освіти. Передбачається навчання педагогів способам динамічної трансформації чотирьох базових видів навчальної діяльності (напр. за аналогією з вивченням мови: письмо, мовлення, читання, аудіювання). Для реалізації принципів універсального дизайну навчання сучасні майбутні педагоги мають у розпорядженні доступні цифрові інструменти та штучного інтелекту для створення гнучкого освітнього середовища, де освітній контент підлаштовується під потреби учня, а не навпаки.

Зроблено висновок, що оскільки одним із пріоритетних напрямів розвитку сучасної освіти в Україні є забезпечення рівних прав та можливостей в освітній сфері для всіх без будь-якої дискримінації, вагомим значення набуває створення інклюзивного, безпечного, сприятливого для розвитку освітнього середовища, яке сприяє формуванню життєвих компетентностей, розвитку здібностей та обдарувань кожного незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, місця проживання, мови спілкування, соціального і майнового стану тощо. Таким чином, підвищення якості підготовки майбутніх педагогів до реалізації інклюзії в умовах цифрових трансформацій, застосовуючи комплексний підхід, що забезпечує адаптацію досвіду ЄС щодо цифрової інклюзії, відповідність рамці цифрових компетентностей ЄС DigCompEdu, відповідність вимогам національних професійних стандартів сприяє якості освіти, підсилює можливості освітнього середовища для успішної інтеграції в європейський освітній простір.

Ключові слова: інклюзія, цифрове середовище, освіта, освітній процес, європейська інтеграція, професійна підготовка, майбутні педагоги.